

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
MINISTARSTVO RAD I SOCIJALNE POLITIKE

**OBRAZAC ZA DAVANJE PISANIH KOMENTARA, PRIMJEDBI, PRIJEDLOGA I SUGESTIJA NA
NACRT ZAKONA O ZAŠTITI CIVILNIH ŽRTAVA RATA U FEDERACIJI BiH**

Uputstvo za popunjavanje obrasca

Dio tabele pod nazivom "Osnovne informacije o propisu" je popunjen od strane ovlaštenog predlagača i služi u informativne svrhe učesnicima javne rasprave.

Dio tabele pod nazivom „Osnovne informacije o osobi/instituciji/organizaciji koja daje komentare, prijedloge, primjedbe, sugestije“ popunjava se tako što se upisuje ime i prezime - ukoliko se radi o fizičkoj osobi koja je zainteresirana za ovaj propis, odnosno naziv institucije ili organizacije koja dostavlja komentare, prijedloge, primjedbe i sugestije, te njeni kontakt podaci.

Dio tabele pod nazivom "Opća zapažanja u vezi predloženog propisa" upisuju se opća zapažanja vezana za propis po kojem se vodi javna rasprava. Zapažanja se mogu odnositi na potrebu i važnost donošenja predmetnog propisa, njegov odnos s drugim propisima ili međunarodnim dokumentima koji uređuju ovu oblast, nomotehničke standarde, redosljed članaka u samom tekstu propisa i njihov eventualni drugačiji raspored, izbacivanje ili uključivanje nekih drugih odredbi i sl.

Rubrika pod nazivom "Komentari na pojedine odredbe predloženog propisa" popunjava se na sljedeći način:

U kolonu 1. upisuje se član i stav ili cjelokupni tekst odredbe iz predloženog propisa na koji se daje komentar.
U kolonu 2. unisati konkretan naveden na koji bi način predmetna odredba trebala glasiti

1. Osnovne informacije o propisu

Puni naziv propisa na koji se dostavljaju komentari	Ovlašteni predlagač propisa	Forma i procedura propisa	
Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata u Federaciji BiH	Vlada Federacije BiH – Federalno ministarstvo rada i socijalne politike	U formi nacрта	Po redovnoj proceduri
Razmatranje na Vladi Federacije BiH	Razmatranje na Zastupničkom domu Parlamenta Federacije BiH	Razmatranje na Domu naroda Parlamenta Federacije BiH	
Zaključkom Vlade Federacije Bosne i Hercegovine V. broj: 171/2019 od 27.02.2019. godine, prihvaćena je Inicijativa Skupštine Zeničko-dobojskog kantona za donošenje posebnog federalnog zakona o civilnim žrtvama rata	Ne	Ne	
Federalno ministarstvo rada i socijalne politike je pripremio prednacrt Zakona o zaštiti civilnih žrtava rata u Federaciji BiH i 28.06.2022. godine dostavilo Vladi Federacije BiH na razmatranje i utvrđivanje Nacrta.	Predstavnički dom Parlamenta Federacije BiH je na 35. sjednici održanoj 27.07.2022. godine razmatrao i prihvatio Nacrt Zakona o zaštiti civilnih žrtava rata u Federaciji BiH	Dom naroda Parlamenta Federacije BiH je na 20. sjednici održanoj 28.07.2022. godine razmatrao i prihvatio Nacrt Zakona o zaštiti civilnih žrtava rata u Federaciji BiH	

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
MINISTARSTVO RAD I SOCIJALNE POLITIKE

Vlada Federacije BiH je na 321. sjednici, održanoj 30.06.2022. godine utvrdila Nacrt Zakona o zaštiti civilnih žrtava rata u Federaciji BiH i uputila ga u parlamentarnu proceduru		
Trajanje javne rasprave	Datum početka javne rasprave	Datum završetka javne rasprave
Radna verzija Zakona dostavljena nadležnim kantonima na mišljenje koje su dostavljali u periodu od 120 dana	Radna verzija: 10.10.2019. godine	Radna verzija: 13.02.2020. godine
Nacrt propisa – 45 dana	08.08.2022. godine	21.09.2022. godine

2. Osnovne informacije o osobi/instituciji/organizaciji koja daje komentare, prijedloge, primjedbe, sugestije

Ime i prezime osobe ili naziv institucije ili organizacije koja daje komentare	Ime i prezime ovlaštene osobe institucije ili organizacije koja daje komentare	Datum dostavljanja komentara
1. Udruženje „Zaboravljena djeca rata“, 2. Udruženje žena za ruralni razvoj, održivi povratak, reintegraciju i resocijalizaciju „Zvijezda“ 3. Udruženje za pomoć žrtvama i preživjelim seksualnog nasilja u ratu „Naš Glas“, 4. Udruženje žrtava rata Foča 92-95 5. Udruženje logoraša Prozor – Rama, 6. Udruženje žena „Sehara“ 7. Udruženje za pomoć ženama žrtvama ratnog nasilja i seksualnog zlostavljanja „Suze“	1. Ajna Jusić 2. Adisa Likić 3. Mirsada Tursunović 4. Midheta Kaloper Oruli 5. Suljo Kmetaš 6. Fadila Radmilović 7. Adila Suljević 8. Sabina Bašić, Sabina Murguz, Fikreta Budimilić, Edina Kmetaš	20.09.2022. 20. septembar 2022 godine

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
MINISTARSTVO RAD I SOCIJALNE POLITIKE**

8. Neformalna grupa civilnih žrtava rata sa područja Federacije BiH		
Adresa osobe ili institucije ili organizacije koja daje komentare	Telefon osobe institucije ili organizacije koja daje komentare	E-mail osobe ili organizacije koja daje komentare
<p>1. Udruženje „Zaboravljena djeca rata“ Grbavička 32, 71000, Sarajevo BiH, KS</p> <p>2. Udruženje žena za ruralni razvoj, održivi povratak, reintegraciju i resocijalizaciju „Zvijezda“ – Stupni Do, 71330, Vareš, ZDK</p> <p>3. Udruženje za pomoć žrtvama i preživjelim seksualnog nasilja u ratu „Naš Glas“ – Zlatarska 4, 75000, Tuzla, TK</p> <p>4. Udruženje žrtava rata Foča 92-95 - FILIPA VIŠNJIĆA BR.4, 73300, FOČA, kancelarije na: Sarajevo, Trg djece Dobrinje 9., KS</p> <p>5. Udruženje logoraša Prozor – Rama – Kralja Tomislava bb, 88440 Prozor – Rama, HNK</p> <p>6. Udruženje žena „Sehara“ – Seada Sofovića Sofe 10, 73000, Goražde, BPK</p> <p>7. Udruženje za pomoć ženama žrtvama ratnog nasilja i seksualnog zlostavljanja “Suze” - Dušana Vasiljeva br.6, 76000, Brčko</p>	<p>1. +387 33 873 708 ili +387 62 243 556</p> <p>2. +387 62 599 843</p> <p>3. +387 61 411 148 ili + 387 35 257 010</p> <p>4. +387 61 398 221</p> <p>5. Email kontakt</p> <p>6. +387 62 538 588</p> <p>7. +387 62 388 554</p>	<p>1. info@zdr.ba</p> <p>2. udruzenjezenazvijezdavares@outlook.com</p> <p>3. udruzenienasglas@gmail.com</p> <p>4. zrtveratafoca@gmail.com</p> <p>5. kmetassuljo@hotmail.com</p> <p>6. udruzenjesehara@ymail.co</p> <p>7. nvo.suze@gmail.com</p>

2. Komentari, primjedbe, prijedlozi i sugestije na predloženi propis

I) Opća zapazanja u vezi predloženog propisa		
<p>Udruženje „Zaboravljena djeca rata“ koje okuplja djecu rođenu zbog rata pozitivno pozdravlja usvajanje ovog nacrt. Zakon je usko fokusiran na civilne žrtve rata i od posebnog značaja je pravno prepoznavanje djece rođene iz ratnog seksualnog nasilja kroz status civilnih žrtava rata što je bitno simbolički, ali i zbog mogućnosti pristupa pravima koja odgovaraju njihovim/našim stvarnim potrebama. U svrhu kreiranja amandmana na nacrt zakona, a koji odgovaraju stvarnim i trenutnim potrebama, u prethodnom periodu obavili smo niz sastanaka sa preživjelim, djecom i predstavnicima civilnog društva. Uz pomoć eksperta izrađene su analize koje argumentuju predložene amandmane. Procjena našeg udruženja je da tekst nacrt utvrđuje status i prava djece rođene iz ratnog seksualnog nasilja ali da je obim prava potrebno unaprijediti. Istovremeno u saradnji sa korisnicama postojećih prava predloženi su amandmani koji osiguravaju ujednačen pristup pravima za civilne žrtve rata i sprečava se diskriminacija.</p>		
II) Komentari na pojedine odredbe predloženog propisa		
1. Odredba na koju se daje primjedba	2. Prijedlog izmjene ili dopune predmetne odredbe	3. Komentar i obrazloženje
<p>Član 11, stav (1)</p>	<p>U članu 11. u stavu (1) iza tačke j) dodaju se tačke:</p> <p>k) pravo na zdravstvenu zaštitu l) pravo na banjsko-klimatsko liječenje m) pravo na pokrivanje troškova sahrane n) prednost i prioritet obrazovanju i pravo na besplatno školovanje djetetu koje je rođeno iz čina ratnog silovanja - dijete posebne kategorije civilnih žrtava rata do 35 godine života.</p> <p>U istom članu u stavu (3) riječi „tačke f) do j)” mijenjaju se sa riječima “tačke f) do n)”.</p>	<p>Ovim izmjenama se dodaju četiri prava za civilne žrtve rata u pogledu prava na banjsko-klimatsko liječenje i pravo na pokrivanje troškova sahrane. Ova prava su uređena različitim propisima na području Federacije BiH za različite kategorije ali ne na dosljedan način. Dopunama člana 11. sa tačkama od k) do n) osiguravaju se pretpostavke za usklađenost pristupa ovim pravima za civilne žrtve rata na području čitave FBiH.</p> <p><u>K) PRAVO NA ZDRAVSTVENU ZAŠTITU</u> Tačka k) koja se odnosi na pravo na zdravstvenu zaštitu se predlaže kako bi se potvrdilo pravo koje je obuhvaćeno postojećim propisima o zdravstvenoj zaštiti i osiguranju. Međutim, stava smo da je potrebno i to pravo navesti u zakonu kako bi zakon utvrdio čitav spektar prava</p>

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
MINISTARSTVO RAD I SOCIJALNE POLITIKE**

		<p>koja predstavljaju stvarnu potrebu civilnih žrtava rata. Na taj način se osigurava i dosljedna primjena postojećih zakona za sve kategorije civilnih žrtava rata.</p> <p><u>L) PRAVO NA BANJSKO-KLIMATSKO LIJEČENJE</u></p> <p>Napomena: sve analize korištene u komentaru i obrazloženju dostupne na sljedećem linku: https://drive.google.com/drive/folders/1CK71oQ4YcEPH6p3YcxPK7tJ9WPS94t13?usp=sharing</p> <p>Banjsko liječenje, odnosno banjsko – klimatsko liječenje, po definiciji podrazumijeva liječenje i tretman osobe koristeći se ekološkim, klimatskim, medicinskim i stručnim faktorima određenog mjesta čija je svrha poboljšanje zdravlja ili prevencija bolesti. U osnovi, za ovakvu vrstu liječenja osoba mora da se izuzme iz svakodnevnog mjesta boravka i biva smještena u namjenske specijalizirane ustanove.</p> <p>Već odavno postojeće potrebe i trenutno prisutni zdravstveni rizici kod preživjelih ratno seksualno nasilje, utvrđeni su i obrazloženi u analizi „SOMATSKI I PSIHIJATRIJSKI KOMORBIDITETI U ŽENA KOJE SU PREŽIVJELE SEKSUALNOG NASILJE U RATU U BOSNI I HERCEGOVINI“, autorice Dr. Amra Delić, mr. sci. med., PhD (specijalistice neuropsihijatrije, te psihoterapeutkinje) , kao i u Studiji o mogućnostima ostvarivanja reparacija za preživjele ratnog seksualnog nasilja u Bosni i Hercegovini: „ZAJEDNO DIŽEMO GLAS“ (provedeno od strane TRIAL International ured u BiH, Udruženja građana Vive Žene – Centar za terapiju i rehabilitaciju i Global Survivors Fund, Mart 2022)</p> <p>Potreba uvođenja ovog prava utvrđena je i u nezavisnim istraživanjima koje su provedene u saradnji sa civilnim žrtvama rata. Studija „Zajedno dižemo glas“ je utvrdila potrebu osiguravanja preživjelima besplatan pristup banjskoj – klimatskoj rehabilitaciji, koju</p>
--	--	---

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
MINISTARSTVO RAD I SOCIJALNE POLITIKE**

		<p>kao značajnu mjeru rehabilitacije prepoznaju kako žrtve tako i eksperti medicinske i psihijatrijske struke.</p> <p>U okviru analize „Somatski i psihijatrijski komorbiditeti u žena koje su preživjele seksualnog nasilje u ratu u Bosni i Hercegovini“ je učestvovalo 132 žena sa iskustvom ratnog seksualnog nasilja, prosječne dobi 48.9±8.8 godina, više ih je u braku, sa srednjom stručnom spremom, nezaposlenih, živi u gradu, ima status raseljenog lica i za vrijeme rata, pod prisilom, promijenile su mjesto stanovanja. Najveći broj žena silovanje je doživjelo početkom rata (1992. godine), višestruko, od više nepoznatih počinitelja i u prisustvu drugih osoba. Prosječna dob žena u vrijeme silovanja je bila 29.9±8.90 godina (u rasponu od 12 do 48 godina), a procenat posljedičnih prisilnih trudnoća je bio visok (13.3%). Dok s druge strane, prosječan period trajanja šutnje o silovanju je 10.43±5.9 godina (raspon od 1 do 20 godina).</p> <p>Analizom je utvrđeno da žene sa posttraumatskim stresnim poremećajem imaju veći nivo depresivnosti u odnosu na žene bez simptoma PTSP-a. Teže traumatizirane žene, sa kumulativnim brojem traumatskih iskustava, pokazuju znatno veći broj simptoma posttraumatskog stresnog poremećaja i dugi niz godina nakon traume silovanja. Veći nivo depresivnosti ima i veći broj udatih žena i žena sa trudnoćom kao posljedicom silovanja. Žene sa iskustvom ratnog silovanja imaju značajno intenzivnije simptome anksioznosti i specifičnih fobija, i to izrazitije žene koje su bile u logoru ili drugoj vrsti zatočeništva. Također, preživjele imaju veću učestalost somatskih komorbiditeta (oboljenja kardiovaskularnog, lokomotornog, genitouretralnog, probavnog sistema, diabetes mellitusa i dr.). Imaju niži nivo zadovoljstva kvalitetom života u većini domena. Postoji značajna negativna korelacija između zadovoljstva kvalitetom života i simptoma depresivnosti, fobične anksioznosti, simptoma posttraumatskog stresnog poremećaja, broja traumatskih događaja i samopercepcije funkcioniranja. Niži nivo zadovoljstva kvalitetom života je kod žena koje su bile u logoru, nisu se vratile u prijeratno mjesto življenja, liječe</p>
--	--	---

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
MINISTARSTVO RAD I SOCIJALNE POLITIKE**

		<p>se od neke somatske bolesti u posljednjih 15 godina, koje su imale povredu glave tokom rata i koje imaju simptome PTSP.</p> <p>Dr. Amra Delić, , u zaključku navodi: „<i>Dobiveni rezultati potvrđuju da je, i 30 godina poslije, trauma ratnog silovanja povezana sa značajnim psihijatrijskim i somatskim komorbiditetima, smanjenjem nivoa opće funkcionalnosti i zadovoljstva kvalitetom života (Delić, 2015). Kompleksna priroda PTSP-a uz heterogenu kliničku sliku i visok stepen komorbiditeta predstavlja značajan teret, kako za pojedinca tako i za društvo u cjelini. Za očekivati je da se sa starenjem nastavi trend učestalosti obilježavanja od somatskih (tjelesnih) bolesti, što ukazuje na izraženu potrebu za dostupnošću sveobuhvatnog i kontinuiranog multidisciplinarnog programa psihosocijalne i medicinske rehabilitacije za preživjele seksualnog nasilja u ratu u Bosni i Hercegovini.</i>“</p> <p>Važno je imati na umu da banjsko liječenje u svojoj osnovi predstavlja medicinsku rehabilitaciju koja bi trebala uključivati specifičnosti stanja određene kategorije, u ovom slučaju preživjelih ratno seksualno nasilje u ratu. Utvrđivanje specifičnosti mora biti utvrđeno po osnovu učestalih psihijatrijskih i somatskih komorbiditeta kao posljedica traume silovanja, ali i fizičke torture, ranjavanja i drugih oblika povređivanja civila u ratu.</p> <p>Ovo pravo je već priznato u zakonodavstvu Republike Srpske te bi se na taj način ovo pravo uredilo za civilne žrtve rata u cijeloj BiH. Pored toga, važno je istaći da Bosna i Hercegovina, a tako i FBiH na osnovu kandidature za članstvo Europskoj Uniji se obavezala poštovati međunarodne standarde koji kroz Direktive garantiraju žrtvama svaku neophodnu zdravstvenu zaštitu.</p> <p>Studija „Zajedno dižemo glas“ je potvrdila da većina preživjelih s kojima se razgovaralo godinama su korisnice/i usluga psihološke podrške i imaju pravo na zdravstvenu zaštitu, međutim kroz status civilne žrtve rata nisu u mogućnosti ostvariti pravo na banjsko-klimatsko liječenje. Uočeno je da se, s obzirom na protek vremena od</p>
--	--	---

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
MINISTARSTVO RAD I SOCIJALNE POLITIKE**

		<p>početka rata u BiH do danas, mnoge/i preživjele/i već nalaze u dobnoj grupi iznad 50 godina, te proces starenja ove populacije, uz posljedice pretrpljenog silovanja, ima znatan uticaj na njihova fizička oboljenja. Većina ispitanica/ka u ovoj dobnoj grupi navela je potrebu za banjskim liječenjem kao jednim vidom medicinske rehabilitacije. Smatraju da bi im fizičke posljedice koje imaju nakon preživljene traume, a koje se starenjem dodatno manifestiraju, bile olakšane korištenjem usluga banjske rehabilitacije, pored drugih mjera, poput mogućnosti finansiranja kupovine ortopedskih pomagala. Sigurno je jasan snažan uticaj ovog prava i na mentalno zdravlje preživjelih ratno seksualno nasilje.</p> <p>Na osnovu Studije „Zajedno dižemo glas“ i istraživanja dr. Delić, urađena je i „ANALIZA GODIŠNJIH PREVENTIVNIH I NEPREVENTIVNIH IZDATAKA ZA POSEBNE KATEGORIJE CIVILNIH ŽRTAVA RATA“ . Analizu izdataka izradio je doktorant makroekonomski analitičar Faruk Hadžić. Kako bi se što približnije procijenili troškovi kroz moguće osiguranje besplatne banjske rehabilitacije jednom u toku godine, kao polazna osnova je poslužio zvanični broj korisnika Ministarstva rada i socijalne politike, procjena broja korisnika i dostupne cijene usluga u pojedinim banjskim lječilištima u Bosni i Hercegovini.</p> <p>Posebna kategorija civilnih žrtava rata je prepoznata u Federaciji BiH. Finansijska sredstva, generalno za civilne žrtve rata, putem transfera izdvajaju se svake godine iz Budžeta F BiH. <u>Ipak, posebna kategorija civilnih žrtava rata, koja je tokom rata ili neposredne ratne opasnosti, preživjela seksualno zlostavljanje ili silovanja, ima i dodatne i specifične potrebe, za čiju se svrhu mogu izdvojiti dodatna finansijska sredstva u vidu preventivnih izdataka, čime bi se kasnije sistem oslobodio dodatnih finansijskih izdataka kroz nepreventivne preglede.</u> Analiza je pokazala da se putem dva načina, kroz preventivno djelovanje, mogu osigurati bolji životni uslovi za ovu kategoriju stanovništva, za što je potrebno izdvojiti određena finansijska sredstva. U prvom slučaju, putem banjske rehabilitacije, potrebno je</p>
--	--	---

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
MINISTARSTVO RAD I SOCIJALNE POLITIKE**

		<p>izdvojiti finansijska sredstva u rangu od 1,04 do 1,61 milion KM godišnje, za punu uslugu banjske rehabilitacije za sve registrovane korisnike, ili procijenjeni broj korisnika. U drugom slučaju, za punu uslugu redovnih sistematskih pregleda, potrebno je izdvojiti godišnje iznos od minimalno 216.890 KM, ili maksimalno 289.460 KM.</p> <p>Konačno, svi ukupni godišnji izdaci, na preventivno djelovanje koji su predmet ove analize, mogu se kretati od 1,26 miliona KM u slučaju najjeftinije varijante, dok u slučaju najskuplje varijante, mogu iznositi 1,9 miliona KM. Ovi izdaci su manji u odnosu na godišnje preventivne izdatke za sve korisnike, iako je ove preventivne troškove vrlo teško tačno procijeniti.</p> <p>Pravo na banjsko liječenje postaje krucijalno važno pitanje za krajnje korisnike ovog Zakona.</p> <p><u>M) PRAVO NA POKRIVANJE TROŠKOVA SAHRANE</u></p> <p>U slučaju smrti osobe sa statusom definiranim članom 10., članovi porodice odnosno lice koje je snosilo troškove sahrane imaju pravo na naknadnu troškova sahrane.</p> <p><u>N) PREDNOST I PRIORITET OBRAZOVANJU I PRAVO NA BESPLATNO ŠKOLOVANJE DJETETU KOJE JE ROĐENO IZ ČINA RATNOG SILOVANJA - DIJETE POSEBNE KATEGORIJE CIVILNIH ŽRTAVA RATA DO 35 GODINE ŽIVOTA</u></p> <p>Ovom tačkom se uvodi novo pravo za „dijete koje je rođeno iz čina ratnog silovanja - dijete posebne kategorije civilnih žrtava rata“ kao novu kategoriju civilnih žrtava rata. Na taj način se otklanjaju prepreke sa kojima su se susretala djeca koja nisu bila prepoznata kao posebna kategorija civilnih žrtava rata do dana stupanja na snagu ovog Zakona odnosno priznavanja ovog statusa što je slučaj s djecom drugih kategorija žrtava rata (npr. djeca porodica poginulih boraca i ratnih vojnih invalida).</p>
--	--	--

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
MINISTARSTVO RAD I SOCIJALNE POLITIKE**

		<p>Udruženje „Zaboravljena djeca rata“ su predložila utvrđivanje ovog prava i mogućnost ostvarivanja ovog prava do 35 godine života uzimajući u obzir godine, obrazovnu strukturu ali i aspiracije za dalje obrazovanje svojih članica i članova. Studija o mogućnostima ostvarivanja reparacija za preživjele ratnog seksualnog nasilja u Bosni i Hercegovini: Zajedno dižemo glas je također prepoznala ovu potrebu te je predložila uređivanje olakšanog pristupa i finansiranja njihovog školovanja.</p> <p>Svakako, uporište leži u činjenici da djeca rođena iz ratnog seksualnog nasilja putem javnih institucionalnih konkursa za stipendiranje nisu imali utvrđene beneficije kao što je bio slučaj sa djecom boraca / šehida čija prava itekako uvažamo i ovim putem pozivamo nadležne da nastave ulagati napore da boračka i šehidska populacija uživaju maksimum ponuđenih zakonskih prava.</p>
<p style="text-align: center;">Naziv Poglavlja VII</p>	<p style="text-align: center;">Naziv Poglavlja VII se mijenja i glasi: „VII PRAVO POSEBNIH KATEGORIJA CIVILNIH ŽRTAVA RATA – MJESEČNO LIČNO NOVČANO PRIMANJE“</p> <p style="text-align: center;">U članu 28. tačka na kraju stava (1) briše se i dodaje se tekst koji glasi: „kao i dijete koje je rođeno iz čina ratnog silovanja - dijete posebne kategorije civilnih žrtava rata.“</p>	<p>Potrebno je urediti stavom u članu 29. pitanje prava koja pripadaju djeci rođenoj kao posljedica ratnog silovanja kako bi se izbjegle potencijalne nedoumice u praksi u pogledu prava koja im/nam pripadaju. Izmjena naziva poglavlja VII te dopunom člana 29. stava (1) sa novim stavom (3) utvrđeno je da sva prava koja su utvrđena u članu 11. pripadaju djetetu koje je rođeno iz čina ratnog silovanja - dijete posebne kategorije civilnih žrtava rata. Na taj način se u punom smislu provodi svrha ovog Zakona u pogledu mjesečnog ličnog novčanog koja je obrazložena u članu 38. a koja se odnosi na reparaciju države za štetu koju su pretrpila djeca usljed okolnosti iz člana 10. ovog zakona.</p> <p>Napomena: detaljno obrazloženja dostupna u dokumentu „Detaljan pregled analize amandmana na nacrt Zakona o zaštiti civilnih žrtava rata FBiH, Septembar 2022“ na linku: https://drive.google.com/drive/folders/1CK71oQ4YcEPH6p3YcxPK7tJ9WPS94t13?usp=sharing</p>

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
MINISTARSTVO RAD I SOCIJALNE POLITIKE**

		<p>U zaključku razmatranja rada UN-ove Bassiouni Komisije, ističemo da je još 1994 godine, ustanovljena činjenica da preživjele ratno silovanje prisilno ili dobrovoljno rađale djecu kao direktnu posljedicu silovanja uzrokovanog ratnim sukobom. Kroz obrasce ratnog silovanja jasno se uočavaju dvije činjenice i to da je silovanje korišteno kao unaprijed planirana, namjerna, etnički usmjerena vojna strategija, ali također, silovanje za vrijeme rata u BiH odraz je patrijarhalnog ustroja društva čije se ekspresije očituju kroz rodne uloge koje su današnja pretača stigmazitacije i diskriminacije. Ove dvije činjenicu ostavljaju dugotrajne i ozbiljne posljedice na preživjele i djecu.</p> <p>Definicija pojma „Children born because of war“ ili „djeca rođena zbog rata“ predstavljaju onu populaciju koja ne bila rođena da određena država nije bila zahvaćena ratnim sukobom. Konkretno, u Bosni i Hercegovini ova djeca su rođena, prosječna dob djece rođene iz čina ratnog silovanja danas je između 27 godina do 31 godinu (uz minimalna odstupanja shodno zločinima prije početka ratovanja i poraća). Djeca rođena iz čina ratnog silovanja predstavljaju jednu od najranjivijih kategorija djece pogođene i oštećene ratom i ratnim dejstvima koja su doživjela apsolutnu povredu prava djeteta, a danas se suočavaju sa narušavanjem ljudskih prava. Djeca rođena u ratu iz čina ratnog silovanja često se susreću sa problemima u post-konfliktnom društvu poput socioekonomske marginalizacije, odbijanja od porodice, stigmatizacije i nasilja (ovo se posebno pokazalo u slučajevima djece iz BiH i Ruande). Također, ova populacija se bori sa identitetom i osjećajem pripadanja.</p> <p>Djeca rođena iz čina ratnog silovanja često se nazivaju skrivenom populacijom, jer se pokazalo da ako neko iz njihove okoline zna za to kako su rođeni, onda bivaju izloženi stigmatizaciji i diskriminaciji. Još uvijek su izloženi društvenom osuđivanju, političkom i pravnom neprihvatanju. Upravo zbog toga, majke identitet oca vrlo vješto nastoje skriti što dodatno otežava mapiranje i okupljanje djece rođene</p>
--	--	---

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
MINISTARSTVO RAD I SOCIJALNE POLITIKE

		<p>kao posljedica silovanja u Bosni i Hercegovini. Ovdje apsolutno nije zanemariva činjenica da BiH nikad nije pokrenula ili vodila registar djece rođene na ovaj način.</p> <p>Majke djece izložene su dvostrukoj stigmatizaciji, kao preživjele žrtve ratnog silovanja i majke. Bez podrške, žene i djevojke trpe značajne fizičke, psihološke, socijalne i ekonomske učinke prisilnog majčinstva. Šteta i nedostaci s kojima se majke susreću prenose se na djecu. Fizičko nasilje i emocionalno zlostavljanje, smanjen ili nikakav pristup obrazovanju, nesigurnost hrane, siromaštvo, beskućništvo, loše zdravstveno stanje, stalne selidbe, nestabilan pristup liječenju u ranom djetinjstvu, simptomi PTSP-a , umjerena do teška depresija, somatski simptomi srednje do teškog stepena, nestabilne emotivne veze, socijalna isključenost, itd. Navedeni rizici utvrđeni su instrumentalnim česticama istraživanja čiji su sudionici/e bili članovi/e Udruženja Zaboravljena djeca rata.</p> <p>Rezolucija Skupštine Ujedinjenih naroda 60/147 o načelima i smjernicama o pravu na pravni lijek i reparaciju za žrtve teških kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava: <i>„žrtvama se smatraju osobe „koje su, pojedinačno ili unutar grupe, pretrpjele štetu koja uključuje fizičku ili mentalnu povredu, emotivnu patnju, materijalni gubitak ili ozbiljnu povredu njihovih osnovnih prava putem akata ili propusta koji predstavljaju teška kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima ili ozbiljne povrede međunarodnog humanitarnog prava, a gdje je primjereno, pojam žrtve uključuje i članove uže porodice ili štíćenike neposredne žrtve i osobe koje su pretrpjele štetu u nastojanju da pomognu žrtvama u nevolji ili da spriječe njihovu viktimizaciju.“</i></p> <p>Kao što je u ovoj Rezoluciji navedeno žrtve koje su preživjele grubo kršenje ljudskih prava, kao i njihove porodice, podrazumijevaju i posebnu kategoriju civilnih žrtava rata. Sve ove žrtve imaju pravo na</p>
--	--	---

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
MINISTARSTVO RAD I SOCIJALNE POLITIKE**

		<p>pravdu, na podršku i poštovanje društva, na pravičnu i adekvatnu naknadu za pretrpljene strahote, psihološku, medicinsku i pravnu pomoć, a prije svega pravo na društveno priznanje patnje i počinjenog zločina. Posebno je važno naglasiti da je u načelu 9. Rezolucije navedeno da će se osoba smatrati žrtvom bez obzira na to da li je izvršilac povrede identificiran, uhapšen, krivično gonjen ili osuđen i bez obzira na porodične veze između izvršitelja i žrtve. Bosna i Hercegovina je ratificirala više međunarodnih konvencija o ljudskim pravima u kojima nalazimo obvezujuće oblike postupanja za nadležne vlasti u Bosni i Hercegovini.</p> <p>U svom Opštem komentaru 5, Komitet UN-a za prava djeteta pojasnio je da obaveza nediskriminacije zahtijeva od država da aktivno identifikuju pojedinačnu djecu i grupe djece čije priznavanje i ostvarivanje njihovih prava mogu zahtijevati „posebne mjere“. Obaveza usvajanja "posebnih mjera" pojačana je obvezom država prema međunarodnom zakonu o ljudskim pravima da ne djeluju kao stigmatizatori i da štite pojedince od stigmatizirajućih radnji ili propusta trećih strana.</p> <p>Djeca se često gledaju kroz prizmu „vojne strategije silovanja“, djecu druge etničke grupe, pa iz takvog etnički sukobljenog narativa koji je prisutan i u 2022 godine, djeca se nazivaju „djecom neprijatelja“. Razna internacionalna istraživanja su pokazala, a iskustva članova Udruženje Zaboravljena djeca rata i potvrdila, djeca rođene iz čina ratnog silovanja često se nazivaju pogrđnim imenima poput <i>‘četničko ili ustaško kopile, balinka, terorista, taliban itd’</i>. Ovakvi obrasci nasilja nad ovom populacijom utvrđeni su i preliminarnim rezultatima istraživanja o djeci rođenoj zbog rata u BiH, 2015 godine sa populaciji kojeg je provela Dr. PhD Amra Delić. Znajući da je ratno silovanje uzrokovano etničkim problemima koji su se manifestovali kroz rat, ovakvi diskriminacijski, predrasudni napadi na dijete dovode do osjećaja nesigurnosti. Osjećaj nesigurnosti i strah raste i kod majke i</p>
--	--	---

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
MINISTARSTVO RAD I SOCIJALNE POLITIKE**

		<p>kod djeteta aktivno, onoliko dugo koliko počinioci ratnog zločina silovanja ostaju na slobodi. Prema saznanjima OSCE Misije, u periodu između 2004. i 2016. godine, sudovi u BiH okončali su 116 predmeta protiv 162 optužena koji su uključivali optužbe za seksualno nasilje (u velikom broju predmeta, optužba za seksualno nasilje bila je jedna od više različitih optužbi). U odnosu na procjene 20.000 do 50.000 preživjelih ratno silovanje, učinak pravosudnog sistema je nizak.. Uz nepostojanje zakonskog okvira koji garantuje sigurnosti i štiti ljudska prava djeteta, ovakva statistika nije olakšavajuća okolnost za dijete, ni za majku za svakodnevni život.</p> <p>Dalje, djeca su često stigmatizirana zato što ih se percipira kroz način začeca, kroz očevu figuru. Djeca su stigmatizirana ponašanjima potaknutim rodno diskriminirajućim, patrijarhalnim shvatanjima djetetovog identiteta. Neka društva zapravo tretiraju majčin identitet i biologiju kao „izbrisane“ činom silovanja. U vezi s tim, države koje prava utvrđuju po „očinskoj“ ili patrijarhalnoj liniji, te na taj način onemogućuju ili zabranjuju djeci pristup civilnoj dokumentaciji, legitimiraju spolnu diskriminaciju, diskriminaciju po osnovu rođenja ustvari vrše kršenje članka 2. Konvencije o uklanjanju diskriminacije nad ženama (CEDAW) od strane državnih stranaka.</p> <p><i>"Moj identitet je 'ja sam dijete svoje majke' i to je nešto što svi moraju uvažiti. Mi nismo i nikad nećemo biti djeca neprijatelja" – izjava člana Udruženja ZDR</i></p> <p>Međunarodno pravo također prepoznaje nepravne faktore, posebno socijalne i kulturne norme, kao prepreke iskorjenjivanju diskriminacije na temelju spola i postizanju rodne ravnopravnosti. Članak 5. (a) CEDAW-a posebno je odgovarajući u ovom kontekstu. Članak predviđa da države moraju poduzeti sve odgovarajuće mjere „... kako bi izmijenile socijalne i kulturne obrasce ponašanja muškaraca i žena, s ciljem postizanja uklanjanja predrasuda i uobičajenih i svih drugih</p>
--	--	--

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
MINISTARSTVO RAD I SOCIJALNE POLITIKE**

		<p><i>praksi koje se temelje na ideji inferiornosti ili superiornost bilo kojeg spola ili u stereotipnim ulogama muškaraca i žena."</i></p> <p>Ovdje napominjemo građanstvo i institucije da je Udruženje Zaboravljena djeca rata, društvenim i sistemskim okolnostima, bilo potaknuto 2021 godine da provede inicijativu „Ime jednog roditelja“. Osnovna potreba za uspješnom realizacijom inicijative „Ime jednog roditelja“ javlja se zbog diskriminacije koju prolaze djeca rođena zbog rata, ali i umanjivanjem uloge majke u zakonodavnom sistemu BiH.</p> <p>Činjenica je da institucije u BiH stavljaju primat na ime oca bez mogućnosti opcionalnog izbora svjedoči diskriminaciji kojoj su izložene naši članovi Udruženja i djece rođene zbog rata generalno u BiH. Većina naših članova i djece rođene kao posljedica silovanja generalno u BiH ne zna ime oca zbog same činjenice da su njihove majke preživjele silovanje ili višestruka silovanja tokom rata nakon čega su kao posljedicu takvog zločina na svijet donijele djecu. Dodatna motivacija za realizaciju ovakvog projekta jeste i sama činjenica da su preživjele u Bosni i Hercegovini još uvijek izložene različitim oblicima diskriminacija. Inicijativa „Ime jednog roditelja“ je nastala kao rezultat dugogodišnje diskriminacije i ignorisanje jedno-roditeljskih porodica kroz administrativnu politiku. U sigurnoj većini dokumenata koji se popunjavaju u školama, fakultetima, zdravstvenim ustanovama ili opštinama, a zahtijevaju identitet osobe, institucije proizvoljno traže da se doda „ime oca“, umjesto „ime jednog od roditelja i/ili staratelja/ke“. Ono što je interesantno naglasiti jeste činjenica da je ovo situacija u kojoj patrijarhalna opresija u kojoj živimo ometa zakon. Ne postoji zakon niti na jednom nivou u BiH koji zahtjeva „ime oca“ kao identifikacijsku stavku bilo kojeg pojedinca u državi.</p> <p>Stalna normativna i praktična marginalizacija djece rođene od seksualnog nasilja i njihovih "prisilnih majki" u post-konfliktnim društvima značajna je prepreka održivom i uključivom miru, pomirenju</p>
--	--	---

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
MINISTARSTVO RAD I SOCIJALNE POLITIKE**

		<p>i tranzicijskoj pravdi. Procesi tranzicijske pravde koji ne prepoznaju i ne provode prava djece rođene od seksualnog nasilja ne mogu ispuniti svoje ciljevi koji uključuju istinu, pomirenje, odgovornost i isporuku reparacija. Poricanje prava djece rođene iz seksualnog nasilja nepomirljivo je s zahtjevom ljudskih prava na univerzalnost.</p>
Član 29. u stavu (4)	U članu 29. u stavu (4) tačka na kraju stava se briše i dodaju se riječi: “kojima se priznaje 100% tjelesnog oštećenja”.	<p>Dopunom stava (4) utvrđeno je da se žrtvama seksualnog zlostavljanja ili silovanja priznaje 100% tjelesnog oštećenja. Utvrđivanje tjelesnog oštećenja nema direktni uticaj na ostvarivanje prava na mjesečno lično novčano primanje koje je uređeno u poglavlju VII ali ima uticaja na pristup drugim pravima koja su utvrđena u članu 11. kao i drugim propisima na FBiH i kantonalnim propisima. U većem broju ovih propisa pristup pravima je baziran na rješenjima kojima se utvrđuje tjelesno oštećenje kao osnovni uslov. Određivanjem procenta oštećenja organizma u ovom Zakonu a poslije i u rješenjima o priznavanju ovog prava osigurava se pristup ovim pravima žrtvama seksualnog zlostavljanja ili silovanja.</p> <p>Na ovaj način se osigurava i dosljedna primjena zakona i jednakost pred zakonom svih žrtava. Naime, žrtve koje su prije 2006. godine ostvarile status žrtve prema tadašnjim odredbama Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica s djecom FBiH su morale dokazivati tjelesno oštećenje zadobijeno zlostavljanjem u određenom postotku. Zbog toga U skladu s tim, one su imale potvrdu o stopostotnoj invalidnosti izdatu od nadležnog centra za socijalni rad na osnovu koje su ostvarile mogućnost pristupa raznim pravima koja su vezana za određeni stepo oštećenja organizma.</p>